การใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย*

THE APPLICATION OF SAṄGAHAVATTHU 4 FOR TEMPLE ADMINISTRATION BY ABBOTS IN NONG LUANG SUBDISTRICT, FAO RAI DISTRICT, NONG KHAI PROVINCE

จารุพงษ์ ศรีวิทักษ์[1], พระภาวนาวัชรมุนี[2] และ พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม[3]

Jharuphong Seewitak[1], Phra Phawana Watcharamuni[2] and Phramaha Paitool Siridhammo[3]

[1-3]มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตหนองคาย

[1-3]Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nong Khai Campus, Thailand

Corresponding author E-mail: 6402105009@mcu.ac.th

วันที่รับบทความ : 15 มิถุนายน 2569; วันแก้ไขบทความ 25 มิถุนายน 2569; วันตอบรับบทความ : 27 มิถุนายน 2569

Received 15 June 2026; Revised 25 June 2026; Accepted 27 June 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย 3) เพื่อเสนอแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 24 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ นำเสนอด้วยพรรณนาวิธี

*จารุพงษ์ ศรีวิทักษ์, พระภาวนาวัชรมุนี และ พระมหาไพฑูรย์ สิริธมฺโม. (2569). การใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 4(5), 139-155.

Jharuphong Seewitak, Phra Phawana Watcharamuni and Phramaha Paitool Siridhammo. (2026). The Application Of Saṅgahavatthu 4 For Temple Administration By Abbots In Nong Luang Subdistrict, Fao Rai District, Nong Khai Province. Journal of Interdisciplinary Social Development, 4(5), 139-155.; DOI: https://doi.org/10.

Website: https://so12.tci-thaijo.org/index.php/JISDIADP/

ผลการวิจัยพบว่า

1) ศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา พบว่า สังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยเน้นการให้การสื่อสารที่ดี การทำประโยชน์ต่อส่วนรวม และความเสมอภาค สามารถประยุกต์ใช้ในการบริหารวัดและพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสม

2) ศึกษาสภาพปัจจุบันการบริหารจัดการวัด พบว่า การบริหารวัดดำเนินงานครอบคลุมด้านการปกครอง การเงิน การเผยแผ่ศาสนา และความสัมพันธ์กับชุมชน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำหลักและได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการวัดและประชาชน อย่างไรก็ตาม ยังควรพัฒนาระบบการบริหารและส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนให้มากขึ้น

3) แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารวัด พบว่า การประยุกต์ใช้สังคหวัตถุ 4 ช่วยพัฒนาการบริหารวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้ทานส่งเสริมการแบ่งปัน ปิยวาจาสร้างความเข้าใจ อัตถจริยาสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม และสมานัตตตาส่งเสริมความเสมอภาคและการมีส่วนร่วม นำไปสู่ความร่วมมือและความยั่งยืนของชุมชน

คำสำคัญ: สังคหวัตถุ 4, การบริหารจัดการวัด, เจ้าอาวาส, ตำบลหนองหลวง

Abstract

This research article aimed to: 1) examine the principles of the Sangahavatthu IV (the Four Bases of Social Solidarity) in Buddhism; 2) investigate the current state of temple administration by abbots in Nong Luang Subdistrict, Fao Rai District, Nong Khai Province; and 3) propose guidelines for applying the Sangahavatthu IV principles to temple administration by abbots in Nong Luang Subdistrict, Fao Rai District, Nong Khai Province. This study employed a qualitative research methodology. Data were collected through semi-structured interviews with 24 key informants, consisting of monks and laypersons. The collected data were analyzed using qualitative research procedures and presented through descriptive analysis

The findings revealed that:

1) The results revealed that the Saṅgahavatthu 4 namely generosity dāna, kindly speech piyavācā, beneficial conduct atthacariyā, and impartiality samānattatā serve as fundamental principles for fostering harmonious relationships and mutual support in society. These principles emphasize giving, effective communication, public-minded action, and equality, and can be appropriately applied in temple administration and community development.

2) Regarding the current conditions, temple administration covers four main areas: governance, financial management, religious dissemination, and community relations. Abbots serve as the primary leaders, supported by temple committees and local communities. However, improvements are needed in administrative systems and community participation.

3) In terms of application, the integration of the Saṅgahavatthu 4 enhances temple administration by promoting sharing, mutual understanding, public benefit, and inclusive participation. This contributes to stronger cooperation, increased faith, and sustainable development, reinforcing the temple's role as both a religious and community center.

Keywords: Saṅgahavatthu 4, Temple Administration, Abbot, Nong Luang Subdistrict

บทนำ

วัดในพระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาททั้งด้านศาสนา การศึกษา วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะในบริบทสังคมไทย วัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้และการสร้างความสามัคคีของชุมชน (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันต้องเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม ส่งผลให้บทบาทของวัดและพระสงฆ์ต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนไป ขณะเดียวกันยังพบปัญหาเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับประชาชน และการบริหารจัดการที่ยังขาดระบบที่

ชัดเจน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2547) ในพระพุทธศาสนาได้เสนอหลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล โดยเน้นการให้ การสื่อสารที่ดี การกระทำเพื่อประโยชน์ส่วนรวม และความเสมอภาค (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ดังนั้น การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง จึงเป็นแนวทางที่สำคัญในการเสริมสร้างความร่วมมือ ความศรัทธา และความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาวัดและชุมชนอย่างยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2541)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อศึกษาสภาพปัญหาปัจจุบัน จากการศึกษาพบว่า การบริหารจัดการวัดในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย แม้จะมีการดำเนินงานตามโครงสร้างของคณะสงฆ์อย่างชัดเจน แต่ยังพบปัญหาหลายประการ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของวัดที่ยังไม่ทั่วถึง การสื่อสารระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนที่ยังขาดความต่อเนื่อง และการบริหารจัดการทรัพยากรของวัดที่ยังไม่เป็นระบบ (วิจิตร ศรีสอ้าน, 2549) นอกจากนี้ ยังพบว่าการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนในบางพื้นที่ยังไม่เข้มแข็ง ส่งผลให้บทบาทของวัดในการเป็นศูนย์กลางของชุมชนลดลง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดที่ว่าการพัฒนาวัดจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน (ชาย โพธิสิตา, 2552) ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัด เพื่อเสริมสร้างความสัมพันธ์ ความสามัคคี และความร่วมมือในชุมชน (พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), 2538)

ซึ่งจากปัญหาข้างต้นผู้วิจัยได้สนใจที่จะศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่ต้องศึกษา ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คัดเลือกโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการวัด ซึ่งการเลือกกลุ่มตัวอย่างดังกล่าวมุ่งให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมทั้งด้านการบริหารวัดและความสัมพันธ์กับชุมชน (ชาย โพธิสิตา, 2552) ที่ความสำคัญของการวิจัยในหลายประการ ได้แก่ ประการแรก เป็นการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารจัดการวัด ซึ่งเป็นการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์ด้านการบริหาร (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546) ประการที่สอง ช่วยพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการวัดที่เน้นความร่วมมือ ความสามัคคี และการมีส่วนร่วมของชุมชน ประการที่สาม ส่งเสริมบทบาทของวัดในฐานะศูนย์กลางของชุมชนและเป็นแหล่งพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของประชาชน (สุมน อมรวิวัฒน์, 2547) เพื่อที่จะประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย คือ ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 และการ

ประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัด ได้แนวทางการบริหารวัดที่ส่งเสริมความร่วมมือและความสามัคคีในชุมชน ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัด ส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับประชาชน เป็นแนวทางต้นแบบในการพัฒนาวัดในพื้นที่อื่น และสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืน (ประเวศ วะสี, 2541)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา
2. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย
3. เพื่อเสนอแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สภาพการบริหารจัดการวัด และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในบริบทของวัดและชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารทางพระพุทธศาสนา เอกสารวิชาการ และเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับแนวคิดและการปฏิบัติจริงในการบริหารจัดการวัด

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสในพื้นที่การวิจัย ผู้นำชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในอำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ที่มีความสัมพันธ์กับการใช้หลักสังคหวัตถุ ๔ เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ประกอบด้วย

1. เจ้าคณะอำเภอ		1	รูป
2. เจ้าคณะตำบล		3	รูป
3. เจ้าอาวาส		10	รูป
4. ผู้นำชุมชน กำนัล ผู้ใหญ่บ้าน		5	คน
5. ประชาชน		5	คน
รวมทั้งหมด	จำนวน	24	รูป/คน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งผู้วิจัยสร้างขึ้นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 คำถามเกี่ยวกับหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา ตอนที่ 2 คำถามเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัด ตอนที่ 3 คำถามเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารจัดการวัด แบบสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา จากผู้ทรงคุณวุฒิ และปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้จริง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้ ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประสานงานและขออนุญาตหน่วยงานหรือวัดในพื้นที่วิจัย ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นรายบุคคล บันทึกข้อมูลโดยการจดบันทึกและบันทึกเสียง โดยได้รับความยินยอม ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการยืนยันข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา โดยมีขั้นตอนดังนี้ ถอดเทปข้อมูลจากการสัมภาษณ์ อ่านและทำความเข้าใจข้อมูลโดยรวม จำแนกข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ตามประเด็นของการวิจัย วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเชื่อมโยงกับหลักสังคหวัตถุ 4 สรุปผลและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

6. การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล ได้แก่ การตรวจสอบด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) การตรวจสอบด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) การตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ให้ข้อมูล (Member Checking)

7. การนำเสนอผลการวิจัย ผลการวิจัยนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยจัดเรียงเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัด แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารจัดการวัด

ผลการวิจัย

การบริหารจัดการวัดในสังคมไทยมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากวัดมิได้เป็นเพียงสถานที่ประกอบศาสนกิจเท่านั้น แต่ยังเป็นศูนย์กลางทางจิตใจ วัฒนธรรม และการพัฒนาชุมชนของประชาชน การดำเนินงานของวัดจึงต้องอาศัยทั้งหลักการบริหารจัดการที่เหมาะสมและการยึดถือหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติ โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดี ความสามัคคี และความร่วมมือระหว่างบุคคลในสังคม การวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัด และแนวทางการประยุกต์ใช้หลักธรรมดังกล่าว เพื่อพัฒนาการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 1 เพื่อศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา ผลการวิจัยพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสัมพันธ์อันดีและการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลในสังคม ประกอบด้วย 4 ประการ ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา โดยหลักทานเน้นการให้และการแบ่งปัน ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และลดความเห็นแก่ตัวในสังคม หลักปิยวาจาเน้นการใช้ถ้อยคำสุภาพ อ่อนโยน และเป็นประโยชน์ ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจที่ดี ลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคล หลักอัตถจริยาเน้นการประพฤติปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นและส่วนรวม เป็นการส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคม ส่วนหลักสมานัตตตาเน้นการวางตนอย่างเหมาะสมและปฏิบัติต่อผู้อื่นอย่างเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งช่วยสร้างความเป็นธรรมและความสามัคคี จากการศึกษาทั้งเอกสารทางพระพุทธศาสนาและข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ พบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมเชิงทฤษฎีเท่านั้น แต่ยังสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้จริงในชีวิตประจำวันและการทำงานร่วมกันในชุมชน โดยเฉพาะในบริบทของการบริหารจัดการวัด ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย ทั้งพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด และประชาชนในชุมชน หลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างความสามัคคี ความศรัทธา และความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

วัตถุประสงค์ที่ 2 เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย มีการ

ดำเนินงานอย่างเป็นระบบภายใต้โครงสร้างการปกครองของคณะสงฆ์ โดยครอบคลุม 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ ด้านการปกครองและการบริหารภายในวัด ด้านการจัดการทรัพยากรและการเงิน ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการพัฒนาจิตใจของชุมชน และด้านการพัฒนาวัดและความสัมพันธ์กับชุมชน ในด้านการปกครองและการบริหารภายในวัด พบว่า เจ้าอาวาสทำหน้าที่เป็นผู้นำหลักในการกำหนดนโยบายและบริหารจัดการกิจการของวัด โดยมีคณะกรรมการวัดและพระสงฆ์ร่วมดำเนินงานตามบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน ด้านการจัดการทรัพยากรและการเงิน วัดส่วนใหญ่ได้รับการสนับสนุนจากการทำบุญและการบริจาคของประชาชน และมีการบริหารจัดการร่วมกับคณะกรรมการวัดเพื่อให้เกิดความโปร่งใสและเหมาะสม ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา วัดมีบทบาทสำคัญในการจัดกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญในวันสำคัญ การเทศนา และการอบรมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนและเยาวชน ซึ่งช่วยเสริมสร้างจิตสำนึกทางศีลธรรมในชุมชน ส่วนด้านการพัฒนาวัดและความสัมพันธ์กับชุมชน พบว่ามีความร่วมมือระหว่างพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด และประชาชนในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดบางประการ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชนยังไม่ทั่วถึง ระบบการบริหารจัดการบางด้านยังขาดความเป็นระบบ และการสื่อสารระหว่างวัดกับชุมชนยังต้องได้รับการพัฒนาเพิ่มเติม ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการปรับปรุงเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ที่ 3 เพื่อเสนอแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสได้อย่างเป็นรูปธรรมและมีประสิทธิภาพ โดยครอบคลุมการบริหารงานใน 4 ด้านสำคัญ ได้แก่ (1) ด้านการบริหารและการปกครองวัด (2) ด้านการจัดการทรัพยากรและการเงิน (3) ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา และ (4) ด้านการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งแต่ละด้านล้วนสะท้อนให้เห็นถึงการบูรณาการหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้ากับกระบวนการบริหารจัดการองค์กรทางศาสนาได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของชุมชนในปัจจุบัน

ในด้านการบริหารและการปกครองวัด พบว่า การนำหลัก ทาน มาประยุกต์ใช้ช่วยส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแห่งการแบ่งปัน การเสียสละ และการสนับสนุนกิจกรรมของวัดจากพุทธศาสนิกชนและหน่วยงานภาคีเครือข่าย ส่งผลให้วัดได้รับความร่วมมือทั้งในด้านทรัพยากรบุคลากร และการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ขณะที่หลัก ปิยวาจา

ช่วยส่งเสริมการสื่อสารระหว่างเจ้าอาวาส พระสงฆ์ คณะกรรมการวัด และประชาชนให้เป็นไปด้วยความสุภาพ อ่อนโยน และสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี ความไว้วางใจ และลดความขัดแย้งในการดำเนินงานของวัด หลัก อัตถจริยา ส่งเสริมให้วัดดำเนินกิจกรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สังคม เช่น การจัดกิจกรรมสาธารณสงเคราะห์ การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชน และการสนับสนุนกิจกรรมเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ส่วนหลัก สมานัตตตา ช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเสมอภาค ความเป็นธรรม และการยอมรับความคิดเห็นของทุกฝ่าย ทำให้เกิดการบริหารงานแบบมีส่วนร่วมและเสริมสร้างความสามัคคีภายในองค์กรสงฆ์และชุมชนโดยรอบ

ในด้านการจัดการทรัพยากรและการเงิน ผลการวิจัยพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการบริหารจัดการทรัพยากรของวัดให้เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล โดยเน้นความโปร่งใส ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความยุติธรรมในการใช้จ่ายงบประมาณ ตลอดจนเปิดโอกาสให้คณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินงาน และการตรวจสอบการใช้ทรัพยากรของวัด ส่งผลให้เกิดความเชื่อมั่นและความศรัทธาของประชาชนต่อการบริหารจัดการของเจ้าอาวาสเพิ่มมากขึ้น

ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ช่วยให้การจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งในด้านการเผยแผ่หลักธรรม การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การอบรมคุณธรรมจริยธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาแก่ประชาชนทุกช่วงวัย โดยการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง และสามารถสร้างแรงจูงใจให้ประชาชนเห็นคุณค่าและเข้ามามีบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

ในด้านการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ผลการวิจัยพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความสามัคคี ความศรัทธา และความผูกพันระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ทำให้วัดสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางศาสนา ศูนย์กลางการเรียนรู้ และศูนย์กลางการพัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัด ชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรภาคประชาสังคม เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่

โดยสรุป ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่า หลักสังคหวัตถุ 4 มิได้เป็นเพียงหลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมเท่านั้น แต่ยังสามารถพัฒนาเป็นกรอบแนวทางในการบริหารจัดการวัดที่มีประสิทธิภาพ สามารถส่งเสริมการบริหารงานเชิงคุณธรรม การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน อันจะนำไปสู่การพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ การพัฒนาสังคม และการสืบทอดพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคงและยั่งยืนในระยะยาว

อภิปรายผล

การบริหารจัดการวัดในบริบทสังคมไทยมิได้เป็นเพียงการดำเนินงานด้านศาสนาเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการพัฒนาชุมชน การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม และการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน วัดจึงมีบทบาทเป็นทั้งศูนย์กลางทางจิตใจและศูนย์กลางทางสังคม การบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพจึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งหลักการบริหารสมัยใหม่และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งเป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ และความสัมพันธ์อันดีในสังคม ดังนั้นการอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้จึงมุ่งวิเคราะห์ความสอดคล้องของผลการวิจัยกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่ออธิบายให้เห็นถึงคุณค่าและศักยภาพของหลักสังคหวัตถุ 4 ในการพัฒนาการบริหารจัดการวัดอย่างเป็นรูปธรรม

1. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 1 ศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา

ผลการวิจัยพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่มีบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์อันดีและการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลในสังคม ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดพื้นฐานของพระพุทธศาสนาที่มุ่งเน้นการพัฒนามนุษย์ทั้งในด้านจิตใจและพฤติกรรม ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) ที่อธิบายว่าสังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวจิตใจของบุคคลในสังคมให้เกิดความสามัคคี ความเข้าใจ และความร่วมมือ นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับแนวคิดทางสังคมศาสตร์ที่มองว่าความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีเป็นพื้นฐานของการพัฒนาองค์กรและชุมชนอย่างยั่งยืน การที่ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเห็นสอดคล้องกันว่าหลักสังคหวัตถุ 4 สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง แสดงให้เห็นว่าหลักธรรมดังกล่าวมีลักษณะเป็น “หลักปฏิบัติ” ที่สามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน ไม่ใช่เพียงแนวคิดเชิงนามธรรมเท่านั้น โดยเฉพาะในบริบทของวัดที่ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล

หลายกลุ่ม หลักสังคหวัตถุ 4 จึงเป็นกลไกสำคัญในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์และเสริมสร้างความศรัทธาระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูภาวนาคุณาธาร (สุชิน คุณธโร) (2567) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การเป็นธุระในการศึกษาอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์ ขณะที่ด้านการปกครองและการกำกับดูแลการปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎ และระเบียบ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนพบว่า ปัจจัยด้านเพศและอาชีพมีผลต่อความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการวัดอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนอายุ ระดับการศึกษา และรายได้ไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ในด้านปัญหาและอุปสรรค พบว่า สภาพเศรษฐกิจส่งผลต่อการพัฒนาวัด การขาดแคลนบุคลากรด้านการศึกษา การดูแลเสนาสนะที่ยังไม่ทั่วถึง และปัญหาทางสังคม เช่น ยาเสพติดในพื้นที่วัด ข้อเสนอแนะสำคัญ ได้แก่ การวางแผนพัฒนาวัดอย่างเหมาะสม การประสานความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ การเพิ่มความเข้มงวดด้านวินัย การสนับสนุนบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาสภาพแวดล้อมวัดตามหลัก “วัด 5ส.” เพื่อยกระดับการบริหารจัดการวัดให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 2 ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย ผลการวิจัยพบว่า การบริหารจัดการวัดในพื้นที่ศึกษามีลักษณะเป็นการบริหารแบบมีส่วนร่วม โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำหลัก และมีคณะกรรมการวัดรวมถึงประชาชนในชุมชนเข้ามามีบทบาทสนับสนุนการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ที่เน้นการเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและดำเนินงาน อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการบริหารจัดการจะมีโครงสร้างที่ชัดเจน แต่ยังพบข้อจำกัดในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังไม่ทั่วถึง การสื่อสารระหว่างวัดกับชุมชนที่ยังไม่ต่อเนื่อง และระบบการบริหารจัดการบางด้านที่ยังขาดความเป็นระบบ ซึ่งสะท้อนถึงความท้าทายในการบริหารองค์กรทางศาสนาในยุคปัจจุบัน ผลดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของสุมน อมรวิวัฒน์ ที่เสนอว่าการพัฒนาองค์กรทางสังคมจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และการพัฒนาระบบการบริหารจัดการอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังแสดงให้เห็นว่าวัดยังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม และ

สังคม แต่จำเป็นต้องปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาประภาส วีรพโล (พลจ่า) (2568) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในตำบลหนองจ๊อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่” ผลการวิจัยพบว่า ภาวะผู้นำในพระพุทธศาสนาเป็นคุณสมบัติของบุคคลที่มีสติปัญญา ความดีงาม และความสามารถในการนำพาผู้อื่นไปสู่เป้าหมายที่ดี โดยเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำวัดต้องเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นที่พึ่งทางจิตใจของชุมชน ด้านการพัฒนาวัด พบว่า เจ้าอาวาสได้ดำเนินงานตามภารกิจของคณะสงฆ์ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ ส่งผลให้วัดสามารถเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังพบว่า เจ้าอาวาสมีการนำหลักการบริหารสมัยใหม่ 7 ประการมาใช้ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การบริหารบุคคล การอำนวยการ การประสานงาน การรายงาน และการจัดงบประมาณ ซึ่งช่วยเสริมสร้างความร่วมมือ ความโปร่งใส และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยสรุป ภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสที่ผสมผสานหลักพุทธธรรมกับหลักการบริหารสมัยใหม่ มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน และส่งเสริมความเข้มแข็งของสังคมอย่างยั่งยืน

3. อภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ที่ 3 แนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย

ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้สามารถช่วยพัฒนาการบริหารจัดการวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรม โดยแต่ละองค์ประกอบของหลักธรรมมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนการบริหารงาน กล่าวคือ หลักทานช่วยส่งเสริมการแบ่งปันและการสนับสนุนทรัพยากรของวัดจากประชาชน หลักปิยวาจาช่วยสร้างความเข้าใจ ความไว้วางใจ และลดความขัดแย้งในการสื่อสาร หลักอัตถจริยาช่วยส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และหลักสมานัตตตาช่วยสร้างความเสมอภาคและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดของประเวศ วะสี ที่เสนอว่าการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนต้องอาศัยความร่วมมือ ความสามัคคี และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ซึ่งสามารถสร้างขึ้นได้ผ่านกระบวนการที่มีคุณธรรมเป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับงานวิจัยด้านพุทธบริหารที่พบว่าการนำหลักธรรมมาใช้ในการบริหารสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานและเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กร การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 จึงไม่เพียงช่วยพัฒนาประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดเท่านั้น แต่ยังช่วยเสริมสร้างความศรัทธา ความสามัคคี และความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการทำให้วัดสามารถดำรง

บทบาทเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูใบฎีกาสมยศ ปสนฺโน (จันทรวิเชียร) (2568) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการบริหารจัดการด้านศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า โดยภาพรวมผู้ปกครองมีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการอยู่ในระดับมาก ทั้งด้านการดำเนินงานและด้านทรัพยากรในการบริหาร แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาสงเคราะห์มีบทบาทสำคัญและได้รับการยอมรับในระดับหนึ่ง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศและระดับการศึกษาไม่มีผลต่อความคิดเห็นของนักเรียนต่อการบริหารงานดังกล่าว แต่ผู้ปกครองที่มีอายุต่างกันมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ ได้แก่ การบริหารงบประมาณที่ยังขาดประสิทธิภาพและความเชื่อมโยง การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ยังไม่เต็มที่ ระบบการช่วยเหลือเด็กยากจนที่ยังไม่เป็นระบบ รวมถึงการขาดการติดตามและประเมินผลการให้ทุนการศึกษา ข้อเสนอแนะสำคัญ ได้แก่ การพัฒนาระบบงบประมาณแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ การเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การจัดระบบการสงเคราะห์ให้ชัดเจน และการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อยกระดับการบริหารจัดการด้านศึกษาสงเคราะห์ให้มีประสิทธิภาพและยั่งยืนมากยิ่งขึ้น

สรุปภาพรวมการอภิปราย การวิจัยครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นทั้งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและเครื่องมือเชิงการบริหารที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ การบูรณาการหลักธรรมเข้ากับการบริหารไม่เพียงช่วยเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร แต่ยังช่วยเสริมสร้างคุณค่าทางจิตใจและความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนในระยะยาว

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยเรื่อง “การใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ จากการวิเคราะห์ข้อมูลตามกรอบของวัตถุประสงค์ของการวิจัยข้างต้น ผู้วิจัยได้องค์ความรู้จากการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ประการแรก ผลการศึกษาพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ซึ่งประกอบด้วย ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมที่มุ่งเน้นการสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลในสังคม และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสามัคคี หลักธรรมดังกล่าวสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการองค์กรทางศาสนาได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากเน้นการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การสื่อสารที่ดี การทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และการปฏิบัติต่อกันอย่างเสมอภาค ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง จากการศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัดในตำบลหนองหลวง อำเภอเฝ้าไร่ จังหวัดหนองคาย พบว่า วัดยังคงมีบทบาทสำคัญในฐานะศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม และจิตใจของประชาชนในชุมชน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัด เช่น การจัดกิจกรรมทางศาสนา การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาสถานที่ และการดำเนินกิจกรรมเพื่อสาธารณประโยชน์ ล้วนต้องอาศัยความร่วมมือจากพระสงฆ์ คณะกรรมการวัด ผู้นำชุมชน และประชาชนในพื้นที่ อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการวัดในปัจจุบันยังมีความจำเป็นต้องพัฒนาในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสารระหว่างวัดกับชุมชน และการส่งเสริมบทบาทของวัดในการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ประการที่สาม ผลการวิจัยสามารถสังเคราะห์เป็นแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 เพื่อการบริหารจัดการวัดได้อย่างเป็นรูปธรรม กล่าวคือ การนำหลักทานมาใช้ในการส่งเสริมการช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างวัดกับชุมชน ทั้งในด้านการสนับสนุนกิจกรรมทางศาสนาและการร่วมกันพัฒนาวัด การใช้หลักปิยวาจาในการสร้างการสื่อสารที่ดีระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน การใช้หลักอัตถจริยาในการดำเนินกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนและการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และการใช้หลักสมานัตตตาในการเปิดโอกาสให้ประชาชนทุกกลุ่มได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการและพัฒนาวัดอย่างเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังแสดงให้เห็นว่า การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารจัดการวัดสามารถช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดกับชุมชน ทำให้ประชาชนเกิดความศรัทธาและมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของวัด ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมบทบาทของวัดในการเป็นศูนย์กลางทางศาสนาและศูนย์กลางของชุมชน ดังนั้น องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้สามารถสรุปได้ว่า หลักสังคหวัตถุ 4 เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการวัดที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างวัดกับประชาชน และการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม ซึ่งจะช่วยให้วัดสามารถดำรงบทบาทในการเป็นศูนย์กลางทางศาสนา ศูนย์กลางทางวัฒนธรรม และศูนย์กลางทางสังคมของชุมชนได้อย่างยั่งยืน

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาหลักสังคหวัตถุ 4 ในพระพุทธศาสนา (2) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส และ (3) เสนอแนวทางการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารจัดการวัด โดยเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า หลักสังคหวัตถุ 4 ได้แก่ ทาน ปิยวาจา อัตถจริยา และสมานัตตตา เป็นหลักธรรมสำคัญที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการวัดได้อย่างเหมาะสม โดยช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดี ความร่วมมือ และความสามัคคีระหว่างพระสงฆ์กับประชาชน ในด้านสภาพปัจจุบัน พบว่า การบริหารจัดการวัดมีการดำเนินงานครอบคลุมด้านการปกครอง การเงิน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา และความสัมพันธ์กับชุมชน โดยมีเจ้าอาวาสเป็นผู้นำหลัก และมีความร่วมมือ

จากคณะกรรมการวัดและประชาชน อย่างไรก็ตาม ยังมีข้อจำกัดในด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน การสื่อสาร และความเป็นระบบของการบริหาร สำหรับแนวทางการพัฒนา พบว่าการนำหลักสังคหวัตถุ 4 มาประยุกต์ใช้สามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการวัดโดยส่งเสริมการแบ่งปัน การสื่อสารที่ดี การทำประโยชน์ต่อส่วนรวม และความเสมอภาค ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาวัดและชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งจากการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังนี้ **1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้** 1.1 ระดับนโยบาย ควรส่งเสริมให้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะหลักสังคหวัตถุ 4 มาใช้เป็นแนวทางในการบริหารจัดการวัดสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ด้านการบริหารจัดการวัดควบคู่กับหลักธรรม ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างวัด หน่วยงานภาครัฐ และชุมชนในการพัฒนาวัด 1.2 ระดับการปฏิบัติ วัดและชุมชน เจ้าอาวาสควรใช้หลักทานในการส่งเสริมการแบ่งปันและการมีส่วนร่วมของประชาชน ควรใช้หลักปิยวาจาในการสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและลดความขัดแย้ง ส่งเสริมการใช้หลักอัตถจริยาในการดำเนินกิจกรรมเพื่อประโยชน์ของชุมชน ใช้หลักสมานัตตตาในการสร้างความเสมอภาคและเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม พัฒนาระบบการบริหารจัดการวัดให้มีความโปร่งใส เป็นระบบ และตรวจสอบได้ 1.3 ระดับชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมของวัด ใช้วัดเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาคุณธรรมและสร้างความสามัคคี สร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างวัดกับองค์กรในชุมชน **2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป** 2.1 ควรศึกษาการพัฒนารูปแบบ (Model) การบริหารจัดการวัดตามหลักสังคหวัตถุ 4 อย่างเป็นระบบ 2.2 ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ของการนำหลักสังคหวัตถุ 4 ไปใช้ 2.3 ควรศึกษาการเปรียบเทียบกับหลักธรรมอื่น เช่น ไตรสิกขา สาราณียธรรม หรือพละ 5 2.4 ควรขยายพื้นที่ศึกษาไปยังวัดในจังหวัดอื่น เพื่อเพิ่มความครอบคลุมของข้อมูล 2.5 ควรศึกษาผลกระทบระยะยาวของการใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ต่อการพัฒนาชุมชน

เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2550). บทบาทวัดกับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงวัฒนธรรม.

ชาย โพธิสิตา. (2552). ศาสตร์และศิลป์การวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง.

ประเวศ วะสี. (2541). การศึกษาไทยในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: หมอชาวบ้าน.

พระครูใบฎีกาสมยศ ปสนฺโน (จันทรวิเชียร). (2568). การบริหารจัดการด้านศึกษาสงเคราะห์ของพระสังฆาธิการ ในอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระครูภาวนาคุณาธาร (สุชิน คุณธโร). (2567). การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลเขาชะงุ้ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2538). การศึกษาเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). (2546). พุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต). (2551). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.

พระมหาประภาส วีรพโล (พลจ่า). (2568). ศึกษาภาวะผู้นำของเจ้าอาวาสกับการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน:กรณีศึกษาเจ้าอาวาสในเขตตำบลหนองจ๊อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วิจิตร ศรีสอ้าน. (2549). การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2554). แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สพฐ.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2547). การปฏิรูปการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.